

Mikulás, krampusz, télapó

A címben jelzett szavak nagyjából azonos fogalmat jelentenek. Mindhárom szó azt a gyermekek képzeletében élő emberi alakot idézi fel tudatukban, aki a december 6-a előtti este a jó gyermekeknek ajándékot, a rosszaknak pedig virgácsot hoz.

Meglepő, hogy ezek az általánosan ismert közszavak mennyire új keletűek a magyar szókincsben. Nyelvészeink megállapítása szerint a *mikulás* szó legkorábbi előfordulása alig régibb százévesnél (1856.), de még a XIX. század hatvanas-hetvenes éveiben sem lehetett közkeletű. A magyar mikulás szó szláv, közelebbről pedig szlovák eredetű. A magyar lakta területeken a mikulási szokások csak a múlt század első felében honosodhattak meg, elsősorban a városi polgárság körében, később pedig a falusi értelmiségen, iskolákon és óvodákon keresztül a parasztság egy részénél is. A mikulás szó ugyan szláv eredetű, de a néprajzi vizsgálatok szerint maga a mikulási szokás – mely Miklós myrai püspök legendájának egyes mozzanataira emlékeztet – az osztrákoktól jutott el hozzánk. Ezt bizonyítja a *krampusz*

kifejezés is, mely bajor-osztrák eredetű. A krampusz szó nagyjából a mikulással egy időben, a múlt század közepe táján, 1842-ben bukkant fel először nyelvünkben, de a vele kapcsolatos szokásanyagra már 1785-ből is vannak adataink. Amíg hazánk más területein a mikulás kifejezés a tiszteletreméltó, fehérszakállú, püspöksüveges öregemberre, a krampusz pedig a virgácsos, álarcos, láncos fekete ördögalakra vonatkozik, addig Vas megyében – és bizonyára egész Nyugat- Dunántúlon – a parasztság körében e kettős egybefonódik, mivel az ördög alakot is mikulásnak, vagy

láncos Miklósnak

mondják. Megyénkben a parasztság körében a legöregebb adatközlők sem emlékeznek arra, hogy valaha is jóságos püspökruhás mikulás jött volna hozzájuk december 5-én este. Mivel az mindig ördög alak volt, ezért a gyerekek féltek, rettegtek tőle. Féltve várták a mikulást, vagy krampuszt, de az ajándéknak örültek, na meg annak, hogy nem vitte el őket a zsákjában. A püspökruhás mikulás csak a városi polgárság, a jómódú családok, vagy a falusi értelmiség házában jelent meg. Úgy is mondhatnánk, hogy a szegények mikulása az ördög alak, a gazdagabbaké pedig a jóságos püspökruhás öregember. A cselédgyerekeknek csak a földesúr mikulása vitte püspökruhában az ajándékot néhány kivételes esetben, de egyébként náluk is az ördög alak jelent meg, ugyanúgy, mint parasztságunknál. Vagy még az sem, mert sok helyen – különösen az első világháború idején anyagi okok miatt – „megfeledeztek a mikulásról” és az ezzel járó ajándékozással.

Hazánk területén a Miklós napi szokásra vonatkozó legkorábbi adat ugyancsak megyénk területéről való és tiltással függ össze. A csepregi városi tanács 1785. december 3-án rendeletet bocsátott ki, amelyben megtiltja, hogy „ijesztő csúfos figurákkal rettegtessek a gyerekeket”.

Azt a tényt, hogy az ország nyugati felében valóban az ördögalak jelentette a mikulást, az is bizonyítja, hogy 1935-ben Győrött „Hadüzenet a Krampusznak” címen vallási nevelési mozgalmat indítottak és „... ebben arra kérték a magyar keresztény társadalmat, hogy Szent Miklós püspök napjával kapcsolatban ne tűrje és ne pártfogolja az egyre elhatalmasodó krampusz-kultuszt, se ne is emlegesse, még kevésbé ajándékozza e napon az ördög képét gyermekeinek, hanem térjen vissza Szent Miklós püspök tiszteletére, s tegye ismét a tiszta öröm, nem pedig az ijesztés árán szerzett boldogság ünnepévé december hatodikát”.

A mozgalom csak abból a szempontból járt sikerrel, hogy a nagy városok kirakataiból eltűnt a krampusz és helyükbe a jóságos fehérszakállú öregember figurája került, de a falvakban továbbra is az ördögalak járta december 5-én este a házakat.

Az utóbbi évek szóhasználatában a mikulás és a krampusz elnevezése mellett egyre inkább elterjedt a *télapó* kifejezés is, elsősorban az iskolák és óvodák hatására. Ezt a szót bizonyára nagyon sokan egészen új keletűnek tekintik, pedig nem mostanában keletkezett, mivel a múlt század vége (1899.) óta már vannak adataink a télapóra is. A fehérszakállas, nagy bundás, téli sapkás öregember képében megismerhetjük a telet már korábban is télapó néven emlegettek.

Amint a fentiekből kitűnik, tehát a Miklós-napi szokás nem ősi eredetű, mint ahogy a karácsonyfa állítás szokása sem az.

Forrás: Vas Népe IX. évfolyam 286. szám. 1964. 6.